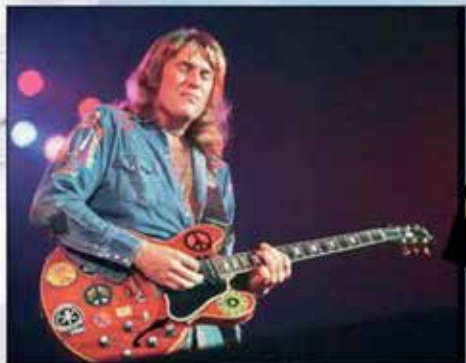

ULTIMA ESPERANZA BOOKS

Lars Thulin

20 berättelser
om
att bli vuxen

FÖDD PÅ FEMTIOTALET

ISBN: 978-91-88263-82-7

© Lars Thulin

Stockholm 2020

Bilder (inkl bildkällor) omslagets framsida:

J 35:or - *Saab Defence Group*

TT-etikett - *Carlsberg Sverige /Centrum för Näringslivshistoria*

Raquel Welch - *The Granger Collection/ TT Nyhetsbyrån*

Alvin Lee i Ten Years After - *Jim Summaria/ Wiki Commons*

Foto omslagets baksida: Göran Zebühr

Tryckt hos Exakta, Malmö

Utgiven av Ultima Esperanza Books, Stockholm, 2020

www.ultimaesperanzabooks.se

Innehåll

Förord: I tidsmaskinen	7
1. Dagen då gravandungarna försvann	9
2. Min sexfingrade Ylva	17
3. Döda soldater och dåligt dricksvatten	23
4. Mellan revolutionen och Hovets ståplatsläktare	36
5. S 3 b – en mycket speciell klass	55
6. Allt om malt	65
7. Den namnlösa byn i Maltas inland	82
8. Taskiga kalsingar och stolta Hercules	91
9. När jag betalade för ett ligg och fick kvitto på det hela!	115
10. Tappade löständer och natten som aldrig fick ta slut	119
11. Med Donna och Lundell i nattens rök och dån	138
12. Fåren från Peru och den stora kärleken	157
13. Problem med amning samt en fantastisk mamma	167
14. Mina dagar med bankrånaren	181
15. Trasiga hockeyspel och en himmelsk kalops	193
16. Fulla finnpajsare och sovjetiska ubåtar	215
17. Kan man verkligen skämmas inför sin bil?	230
18. När jag tjafsade med polisen och hamnade hos åklagare	243
19. En annandag som var en helt annan dag	252
20. Att säga adjö till sin mamma – gång efter gång	263

I tidsmaskinen

Egna minnen kan man skriva ned av flera olika skäl. Det vanligaste är nog för att själv minnas. Det andra att berättätta om sitt liv för barn och barnbarn. Ett tredje måhända att man finner sitt liv så märkvärdigt att hela världen måste få ta del av det.

Mitt huvudsakliga skäl var ett fjärde.

För jag fann, att när jag träffade mina bästa vänner, goda kamrater sedan decennier, så pratade vi mycket strunt: Netflix-serier, recept på kladdkakor, gulliga men grunda berättelser om barnbarn, suck och stön över Donald Trumps galenskaper.

Var detta det viktigaste? Det som låg längst fram i våra hjärnor? Jag tyckte inte det. När sanden rinner ur timglasets minskar tiden för meningslösheter. Ville och borde vi inte prata om livet? Hur det blivit så här långt och varför?

Min ambition blev att skapa minnestrådar. Om jag berättade väsentliga delar i mitt liv borde det skapa minnen och minnestrådar. Där kunde vi börja de nya, bättre och viktigare samtalen.

Så jag skrev och skickade ut.

Därför har detta inte blivit memoarer typ: ”Jag föddes en solig söndag och mina föräldrar hette...” Utan ett antal noveller, ytterst om det väsentligaste – livet och döden.

Så sätt er i tidsmaskinen och börja nysta minnestrådar. Till er hjälp kan ni ha en nätbaserad musiktjänst, typ Spotify.

Skärholmen, juli 2020

Lars Thulin

1. Dagen då gravandungarna försvann

Det började som en helt vanlig junimorgon. Sommarlovet var bara några dagar gammalt. Eftersom jag var elva år var sommarlovet evigt. Hösten och starten i femte klass i Skanskvarnsskolan i Årsta var något i en annan galax. Men dagen var inte alls alldeles vanlig.

Precis som de flesta andra lediga morgnar gick jag ner i parkleken Grynckvarn. Bara en brant grusbelagd backe från vårt hem. Parken var mitt vardagsrum. Här fanns alla kompisar, de spännande lekarna, plaskdammen på sommaren och på vintern de spolade skridskobanorna, en för dem med hockeyklubbor och en för dem utan. Här fanns också parkfröknarna som kunde trösta om man var lite ledsen och även sätta på ett plåster om ett mindre blodvite uppstått. En idyll ingående i folkhemmet, hälsosamt icke-privatiserat. Inget Gibraltarregistrerat investmentbolag så långt ögat nådde.

Det var inte bara min lekpark utan även min fyra år äldre systers. Men medan jag spelade lädhockey, cyklade och lirade pingis gled hon ner lite senare på dagen. Och stod i regnskyddet med de fjuniga killarna med konstiga röster, killarna som körde moped. Jag visste också att hon rökte. Vi hade en hemlig pakt så jag hade dyrt och heligt lovat att inte tala om det för mamma eller pappa.

Men jag visste att det var den här dagen pappa skulle opereras. Han hade varit sjuk flera månader under våren, det var något fel i hjärnan. Då kunde jag inte namnet på åkomman. Ett decennium senare fick jag reda på att det hette aneurysm, ett bräck på ett blodkärl.

Kvällen innan hade han lite hastigt sagt "Hej då, ungar, vi ses snart" och gett sig i iväg till neurologen på Södersjukhuset. Min far, Pär-Axel Thulin, 43-årig försäkringstjänsteman, specialitet ADB, var

inte så mycket för dramatiska avsked. Han hade förlorat sin far då han bara var fem år och sin mor då han var arton. Livet hade härdat honom.

– Vi ses snart, var det sista jag hörde min pappa säga. Dessvärre var det en lögn.

Jag kom in i vår trerumslägenhet i HSB-huset på Etsarvägen den där eftermiddagen. Antagligen ville jag ha en sen lunch. Trodde morsan var ensam hemma. I vardagsrummet, med kaffebordet dukat, satt flera släktingar, bland andra min moster och morbror och även mormor och morfar. Jag upplevde att det var ett märkligt mörker i rummet. Givetvis helt fel, då det var strålande sommarsol ute och vårt vardagsrum hade gott om fönster. Men minnet spelar spratt.

Jag förstod direkt att något var fel. Jävligt fel.

Min morbror berättade att det gått tokigt under operationen. Att pappa inte hade vaknat upp utan låg i något som kallades koma. Men att vi fick vänta och se.

Det blev favorituttrycket den kommande veckan. *Vänta-och-se*. Mamma tog tunnelbanan och bussen till sjukhuset varje dag. Hon kom tillbaka och berättade att pappa blivit väldigt skäggig, men annars var det ingen förändring. *Vi-fick-vänta-och-se*.

Givetvis var prognosen öken och *vi-får-vänta-och-se*-snacket mest dravel. Men i en elvaåringars föreställningsvärld fanns inte det yttersta alternativet. Så jag trodde på *vi-får-vänta-och-se* och fortsatte därför de dagliga turerna till parkleken.

Sedan tog min mamma, 47-årig tvåbarnsmor som då hade varit hemmafru i 16 år, ett märkligt beslut. Jag har många gånger senare i mitt liv undrat över detta. Fast hon älskade oss och gjorde det hon trodde var bäst. Även om det nog inte var det. Eller ändå var det.

Hon skickade iväg syrran och mig. Syrran fick fara till faster i skånska Höganäs. Jag skulle åka till det lantställe vi hyrde i Skrea, söder om Falkenberg, tillsammans med ställets värdfamilj O, på vint-rarna boende på Lidingö.

Givetvis förekom ingen diskussion. Ingen frågade oss om vi ville åka eller vara hemma hos mamma. Barn fick inte vara med och bestämma

1965. En lördag i mitten av juni inleddes helt sonika ”Operation Evakuering av Årsta”. Syrran sattes på tåget till Skåne. Jag skulle få åka bil med familjen O, hela vägen ner till Halland.

För mig var det en oerhörd upplevelse. Så häftigt att den för en tid trängde undan mantrat vi-får-vänta-och-se. Varken mamma eller pappa hade körkort. Att få åka bil var bland det häftigaste jag visste. När vi for någonstans var det alltid tåg som gällde, ner till Falkenberg oftast nattåg.

60-talets nattåg var oerhört spännande med vackra sovvagnar med invändig träpanel, konstiga pottskåp där kisset rann direkt ner på spåren, fina sänglampor i blänkande stål som släcktes automatiskt då man fällde ned dem och sist, men inte minst, de skrämmande, men ack så lockande, gångarna mellan vagnarna där allt bullrade och skakade och man upplevde den råa farten. Samt artiga men stränga konduktörer som något barskt väckte oss på morgonen. Mina bilåkande polare hade nog älskat att få uppleva detta. För mig var det vardag.

Jag älskade att kolla på bilar. En älskad syssla var att vandra på Årstas gator längs raden av parkerade bilar och kika in på instrumentbrädornas hastighetsmätare. I elvaåringens värld var det hur långt upp mätarna gick som var huvudsaken. Hittade jag en bil där mätaren slutade på 200 och den dessutom hade dubbla avgasrör... Ja, då var den kosmiska orgasmen nära.

Familjen O hade en grå Volvo Amazon. Jag tror att den liggande hastighetsmätaren slutade på 160. Godkänt, men inte mer, för mig.

Vi startade tidigt på morgonen och gav oss ut på E4:an. Det sista landmärket jag kände igen var Gyllene Ratten i Fruängen. Det var på något märkligt vis ett sägenomspunnet motell. I själva verket var det ett urtrist etablisseman. Slutade som flyktingförläggning innan grävskoporna mumsade i sig hela härligheten någon gång på 2000-talet.

Sedan var det okänd mark. Jag minns tydligt den vackra motorvägen vid Gränna. Och att när vi stannade för lunch fick jag välja vad jag ville från menyn. Vad jag åt minns jag inte. Men att få välja själv – utan att någon först kollade vad det kostade – det var stort.

Sent på eftermiddagen läste vi upp dörrarna till den gamla bondgår-

den hundra meter från havet. Den var mitt paradiset under tio pojkosomrar. Lekkamrater var det ingen brist på. Dels fanns sonen i familjen O, Per, och sedan Bo, Christer och Johan, tre halländska kisar som var kärva i sin stil och ofta gav gliringar mot "dumma stockholmare". Men de sade det med glimten i ögat och så kul vi hade under många somrar. Som vuxen träffade jag Bo igen och vi blev på nytt synnerligen goda vänner. Faktiskt är han den vän jag känt längst.

Fast visst var det ibland tufft att vara storstadsbo i denna mycket lantliga miljö. Ett av de första inträdesproven jag fick göra för att platsa i gänget var att nacka en stackars värphöna som blivit sjuk och därmed nått änden på sin livsvandring.

– Här är hönan, här är huggkubben, här är yxan. Gör det, var uppmaningen från mina sommarkompisar.

Jag fixade det på första försöket. Det blev lika roligt som mina kamrater hoppats på. Nämligen att hönan sprang några steg utan huvud.

Grymt, ja självklart. Men alla som väljer att äta kött borde göra det någon gång. För det här är precis vad köttätande handlar om. Dock hade den frigående hönan som slutade sina dagar i mina händer, förmodligen levt ett rikare och längre liv än vad hönorna i dagens gigantiska äggfabriker gör.

Jag tror att åren 9-13 kanske är de lyckligaste, åtminstone i en pojkes liv. Man är fortfarande så ung att fantasier nästan kan ta över livet. Samtidigt är man så intellektuellt och fysiskt utrustad att man kan företa sig mycket praktiskt i livet på egen hand utan vuxnas hjälp. Som yngre är man beroende av föräldrar. Högre upp i åldern börjar störiga hormoner och konstiga tjejer krångla till det hela. Men där mittemellan. Wow!

Det är då man bygger hela byar av kojor i skogen, anlägger cykelbanor i andra skogar, hjälper till med mjölkningen och vågar retas lite med kossorna, gör dagslånga cykelutflykter till mer avlägsna badstränder med matsäckar laddade med Bob-saft och Guld Marie-kex, hjälper bonden ta upp 300 kilo potatis, ligger en hel regndag uppe på en vind och läser årgångar av Svenska Mad. Eller på morgonen tar en blåmålad träbåt, utrustad med en trehästars utombordare av märket

Johnson, ut på havet för att dra upp nät, välfyllda med sprattlande rödspättor. Och senare till lunch, få dessa serverade med ångande färskpotatis och skirat smör.

Detta var mitt sommarparadis.

Så den första veckan på landet var just ett sådant himmelrike för mig. Ibland fick jag ringa upp till morsan. Lite högtidligt i mitten av 60-talet, för rikssamtal var inte gratis. När jag fick tag i mamma var hon samlad, frågade hur jag hade det. Därefter levererade hon ett nytt vi-får-vänta-och-se.

Familjen O:s pappa, ingenjören Stig, hade åkt tillbaka till sitt jobb efter att ha kört oss ner. Så kvar i huset var jag, sonen Per och mamma Barbro.

Hon var trebarnsmamma i 50-årsåldern från de höga häckarnas helvete i ett radhusområde på Lidingö. Hon hade någon hyfsad utbildning i botten, men som många andra duktiga kvinnor som blev gravida på 40- och 50-talen blev hon "bara" hemmafru.

Tant Barbro hade ett speciellt utseende. En ganska kort och satt figur och ett fyrkantigt ansikte med mycket markerade drag. Vacker kanske inte var det första adjektivet som skulle fara genom skallen. Spännande är definitivt ett mer träffande. Hennes ögon var blixtrande och farliga. Hon hade en otäck förmåga att se rakt igenom folk, skipa skitsnacket, och när besiktningen var klar kom ofta ett tunt, bitskt leende. Ibland stannade det i ögonen, ibland spreds till munnen, vilket resulterade i en lätt krökt överläpp. Håret var grått och yvigt.

Tant Barbro hade också en bestående kärlekshistoria vid sidan av familjen och den varade hela hennes vuxna liv.

Det var relationen med Kent. Cigaretten Kent.

Tanten var en veritabel skorsten. Alla möten med Kent hade gett henne ett spännande raspigt tonläge. Då på 60-talet var det en liten pikant detalj. Idag givetvis totalt mörker. (Ändå överlevde hon sin make, ett av sina barn, och blev en bra bit över åttio. Finns hon i himlen är jag säker på att hon har Kent med sig. Och leendet.)

Hon var definitivt ingen dumbom utan en person som blixtnabbt analyserade vad som hänt och sedan agerade kraftfullt.

Idag hade hon säkert kunnat leda vilken ekonomisk eller administ-

rativ verksamhet som helst. Med bravur. Ingen lismande försäljare av undermåliga produkter hade överlevt hennes blick. Men 1965 var hon ”bara” hemmafru.

Fast det fanns nog en del mörka drag i hennes personlighet, kanske inte fullfjädrade depressioner men avgjort en melankoli.

Hon berättade att en dag kom ett par Jehovas vittnen till hennes radhusområde. Tant Barbro, som då möjligen befann sig i en lite dyster period, släppte in de två förkunnarna och till deras förvåning öppnade hon sig helt när de alla tre slog sig ner vid köksbordet. Hon berättade allt om sitt liv, som kanske inte riktigt blivit vad hon hoppats på.

De två skriftlärde var knappt torra bakom öronen. Deras erfarenhet av äktenskapliga relationer sträckte sig nog bara till att de förstått att det var tillåtet, om man var trolovad, att med öppen mun kyssa en flicka. Så de blev helt ställda. En av dem sade, skakad av de detaljer han fått reda på:

– Men varför lämnar du inte din man?

Tant Barbro tittade på frågeställaren och hennes leende nådde överläppen. Så blåste hon ut resterna av ett djupt halsbloss mot det nikotingula innertaket, lutade sig sedan fram och lade en hand på mannens arm. Och med blicken naglad i hans sade hon, mycket tydligt.

– Jo, det ska jag tala om för dej. Jag kommer aldrig hitta en ny man som gör så god gravlaxsäs som min Stig.

Förkunnarna blev häpna och hakorna föll mot golvet. Helt förvirrade vände de sig till sitt förråd av lämpliga bibelcitater. Men när de i den mentala sökrutan skrev in ”gravlaxsäs” blinkade resultatrutan självklart tom.

Omtumlade och med en mild form av kolmonoxidförgiftning stapplade de två ut ur radhuset. Kvar i köket stod Tant Barbro, med största sannolikhet med en ny Kent i mungipan. Och skrattade gott.

Nåväl, datumet är nu 20 juni 1965. Vi fem Hallandsmusketörter hade ett nytt stort projekt. Bakom ladan hade vi hittat en kull med åtta gravandsungar. Modern måste ha förolyckats, annars hade hon aldrig lämnat dem. De stackars dunbollarna var förstas helt körda. Utan mamma och långt upp på land. Chansen att överleva var obe-

fintlig. Men vi pojkar var inte äldre än tolv år. Inget var omöjligt och vi hade resurser. Så vi ägnade nästan hela dagen att få ner dem till stranden, trots att de vägrade låta sig infångas.

Vid fyratiden på eftermiddagen hade vi fått fyra att nå havet. Övriga syskon hade blivit dagens rätt för måsar och trutar som trots vårt skydd lyckats i sin jakt. Vi såg de fyra ungarna simma iväg. Självklart blev även de rovfågelnmat före mörkrets inbrott. Men vi hoppades ändå på ett mirakel.

Per och jag kom tillbaka hem, hungriga och ivriga att kasta oss över middagen. Vi ville också berätta om fågelungarna. Men Tant Barbro tog mig åt sidan.

Vad som hänt var att min mamma, strax efter vi avgått på Expedition Gravand, ringt till Barbro och berättat att pappa dött. Eller om man helt enkelt dragit ut sladden. Jag vet faktiskt inte.

Men istället för att själv tala om det för sin elvaårige son, överlät hon det till Tant Barbro. Många uppdrag kan man få under ett liv. Men att meddela en elvaårig pojke, som man egentligen bara känner flyktigt, att hans far dött, samtidigt som hans närmaste vuxna släktingar är 50 mil därifrån, nej det finns skojigare uppgifter.

Fast Tant Barbro var som sagt Tant Barbro. Under förmiddagen hade hon kanske hunnit in till biblioteket i Falkenberg och skummat en bok om sorgearbete. Vad jag säkert vet är att hon på något obegripligt sätt lyckades ragga upp en doktor som skrev ut receptbelagda sömnmedel till mej. För att hjälpa mej genom natten. Till Lasse elva år, en lite vek kille som stammade lätt när han blev upprörd. Men Tant Barbro var som sagt handlingskraftig.

Pillret var stort, avlångt och blått, jag minns det som igår. Så när jag gråtit en timme efter det att hon berättat för mig att Pär-Axel Thulin inte fanns längre, hämtade Tant Barbro pillret och vattenglaslet.

– Ta det här så du får sova.

Kära nån, tala om klubbslag. Glöm mesiga insomningstabletter. Det här var de riktiga grejerna. Jag domnade bort direkt och sov drömlöst i tolv timmar.

Men till sist blev det ändå morgon. Jag minns att jag vaknade, märkligt nog utan baksmälla, och låg i det behagliga gränslandet

mellan dröm och verklighet. Inne i huvudet fanns något stort som skavde svårt, men jag kunde inte locka fram det. Jag hade därför inget emot att stanna i gränslandet.

Men på matsalsbordet i stora rummet stod en transistorradio. Jag såg den från sängen. Det var en AGA. hela radion inklädd i läderfodral.

Radion var av god kvalitet och utsändningen från FM-stationen i Varberg utan anmärkning. Ur högtalaren strömmade det som nyligen döpts om till Melodiradion, men som tidigare benämndes Lätt musik på grammofon.

Så kom den.

Evert Taubes *Brevet från Lillan*. Där upprepas med skrämmande frekvens refrängen ”Pappa kom hem, för vi längtar efter dej”.

Jag var fortfarande förankrad i drömvärlden och fattade därför inte det opassande melodivalet.

Tant Barbro stod i köket som låg på andra sidan vårt sovrum. Jag hörde att hon var upptagen med att diska. Hon var ytterst snabbtänkt och insåg omedelbart katastrofen. Idag förstår jag precis hur hon tänkte.

– Är det därför man betalar radiolicens? För att dom där satans idioterna på Sveriges Radio just den här förbannade dagen ska spela just den här jävla låten? Och just nu? Det var då själva fan...

På sina korta ben och med klapprande träskor, de med vit ovalsida i läder perforerat med hål, tog hon sig med hög hastighet in i vardagsrummet. Med händerna fortfarande täckta av skum från diskmedlet gav hon den morgonen en helt ny innebörd åt termen: Slå av radion. För det gjorde hon med besked. Skummet som följt med hennes händer rann sakta ner över apparaten och färgade det ljusa lädret mörkt.

När jag såg allt det här insåg jag att taket verkligen hade störtat in kvällen innan. Mitt liv hade för alltid förändrats. Jag hade ingen pappa längre.

Musik till det här?

Finns ett givet val. 1964 tog pappa med sig bara mig – vet inte var resten av familjen var – till en bio vid Mariatorget och vi såg Beatles första långfilm, ”A Hard Days Night”. Tyckte förstås att den var jättebra. Och titellåten? Givetvis suverän.

2. Min sexfingrade Ylva

Vid sidan av min fru Mimmie har jag i mitt liv haft en stor och mycket långvarig kärlek till en annan kvinna, Ylva H.

Vår, eller kanske snarare min, kärlekshistoria sträckte sig över hela nio år. Från 1961 till 1970. Från första klass i Skanskvarns-skolan i Årsta till nionde klass i Enskede Läroverk vid Gullmarsplan. 1970 bytte jag skola och jag har inte sett henne sedan dess.

Ylva var en flicka med mörkt hår, stora bruna ögon, markerade drag och kraftiga ögonbryn. Om någon påstått att hon hade vallon-blod i ådrorna skulle ingen protesterat. Hon var absolut inte tjock, men heller inte smärt. I polisrapporters signalement används ibland begreppet ”kraftig kroppsbyggnad”. Kanske stämde det på Ylva H. Fast då struntade jag totalt i beskrivningar av kropps-konstitutioner. Hon var flickan med stort F för mig.

Redan i första klass upptäckte jag två spännande saker med henne. Det ena var att hon inte bodde med sin mamma och pappa, utan med sin morbror och moster. Varför det var så lyckades jag aldrig reda ut. Men det verkade inte bekomma henne. Morbror och moster föreföll vara hyggliga prickar. Fast kanske grät Ylva sig till sömns var och varannan kväll där i flickrummet, som låg rakt ovanför porten på Gullmarsvägen 9, i backen upp från Gullmarsplan.

Den andra var att hon fötts med sex fingrar på varje hand. Hon visade gärna upp bevisen på detta. På utsidan av varje hand, strax under den punkt där lillfingrarna förenas med handflatan, fanns små utväxter. De hade varit tydliga, men icke helt utvecklade, fingrar när hon såg dagens ljus. Flyhänta doktorer hade dock klippt av dessa extra kroppsdelar i ett tidigt stadium av hennes liv.

På något självklart vis var det Ylva och jag redan från första klass. Vi pratade mycket, var hemma hos varandra, senare i skolan hjälpte vi även varandra med läxor. Var det grupparbete ville jag alltid vara med henne. Hon protesterade aldrig. Den första klassfest jag besökte ägde rum i cykelkällaren i hennes hus. Det var där jag första gången smakade på en cigarett. En Newport Menthol. Den smakade skit. Hur kan folk dra i sig den här smörjan, undrade jag. Jag har aldrig fått något bra svar på den frågan.

En gång gick vi tillsammans på bio. Bara vi. Måste ha varit i trean. Jag hade på mig en ny skjorta som var blå- och vitrutig. Idag skulle jag nog kalla den ruggigt lik en kökshandduk. Då var jag stolt över den. Hon kom hem till mej och väntade på att jag skulle bli klar att gå och vi tog buss 90 upp till Årsta Centrum för att gå på biografen Forum i Folkets Hus.

Hon var jättesnäll mot mig hösten efter det att min pappa gått bort. Det året hade jag också min enda mer intima kontakt med henne. Givetvis en lång puss i leken Ryska Posten. Kändes inte så mycket som jag hoppades. Lite bökitigt och svårt att andas. Och lite genant eftersom alla andra deltagare i denna lek noga tittade på. Men mer avancerat än så blev det aldrig.

För snart började den period då killar och tjejer gick helt olika vägar. Flickornas kroppar utvecklades till kvinnokroppar. Mycket hände också i deras hjärnor. De lämnade helt enkelt barndomen bakom sig.

Det betyder att killarna blev ensamma kvar på barndomens perong när tjejerna klivit på tåget mot vuxenheten. Där kunde åtskilliga av killarna bli kvar i ett par år. Kanske ändrades deras röst något, finnar kom och fotsvett blev pinsamt påtaglig. Kanske besvärar de av att det då och då kunde bli våldsamt hårt väldigt länge nere mellan benen. Men i skallarna gick ofta förändringarna trögt.

Det här vet varje lärare i högstadiet. Killarna kompenserar ofta denna efterblivenhet med ganska jobbiga fysiska aktiviteter, ofta att ständigt slåss lite smått med kompisar. Ibland kanaliseras frustrationen i en idrottsförening, vilket kan vara en välsignelse.

Faktum kvarstår. Killar var barnsliga längre än vad tjejer var, så även i vår klass.

Men visst kunde vi umgås. Klassfesterna var många. I slutet av mellanstadiet och början av högstadiet var ju de, ska vi säga förberedande parlekarna, höjdpunkter.

Vad gäller Ryska Posten minns jag inte riktigt reglerna. Men huvudtemat var att möta en person av motsatt kön och då få valet "Handtag, famntag, klapp eller kyss".

Det val man gjorde och efterföljande aktivitet övervakades noga av övriga deltagare i leken.

När deltagarna blivit lite varmare i kläderna förekom ofta att varianten "kyss" skulle klockas. Det gällde alltså att hålla på så länge som möjligt.

"Sanning eller konsekvens", var en annan lek med andra regler. Syftet var dock precis det samma. Inför en kamrat av andra könet fick den utpekade deltagaren välja mellan "sanning" och "konsekvens".

Det första alternativet var att bekänna sina känslor för motparten. Det andra alternativet utdömdes av någon slags jury. Konsekvenserna var påfallande lika de som Ryska Posten hade som alternativ.

Vi träffades även utanför klasser och klassfester. För oss som bodde runt Gullmarsplan fanns en stark tradition som gällde både killar och tjejer. Samma dag som "Den blomstertid nu kommer" klingat ut i aulan, var det snabb hemfärd som gällde för lika snabbt klädbyte. Om morsan var hemma fick hon kika lite på betyget som jag fått med mig hem i ett brunt kuvert. Sedan var det upp på cykeln och målet var Eriksdalsbadet. Bara mycket grå moln, regn och kraftiga vindar kunde sätta stopp för expeditionen som gick över Gamla Skanstullsbron.

På badet var vi sedan hela dagen. Solkräm var väl inte uppfunnet. Så var det blå himmel som gällde fick överkroppen sig en rejäl dos UV-strålning. Ibland var det till och med smärtsamt att sova på natten efteråt, eftersom ryggen sved så i kontakt med lakanen.

På Eriksdal umgicks man helt enkelt, snackade, fikade, badade. Här var också kroppskontakt helt okej. För självklart förpassades tjejer, och ibland även killar, relativt våldsamt ned i det klordoftande vattnet av några av det motsatta könet. Det var det sällan regelrätta knuffar, utan rejäla famntag som föregick plurret. Att få en sprattlande och ålande

kropp i famnen för några sekunder och kunna krama och klämma lite var inte fel. Inte det minsta.

Det såg kanske brutalt ut och offret tjoade vilt. Men några enorma könsrelaterade maktövergrepp handlade det inte om. Åtminstone upplevde offren inte det. För minuten efteråt lånades en frottéhandduk ut och förövare och offer kunde gemensamt bege sig till glasskiosken för inköp av en 88:a eller Top Hat. Var kassan skral blev valet isglassen Igloo i form av en dubbelpinne. Den kunde man dela med kamraten.

Perioderna på handdukarna ute på gräsmattan kunde bli långa. För visst, självklart kikade vi killar noga på allt i bikini som passerade våra ögon. De flesta av oss var långt ifrån mentalt mogna för att inleda något förhållande som kunde leda till närmare fysisk kontakt. Men våra kroppar med hormonproduktion, blodtryck och svällkroppar var mer än mogna. Därför var ofta bara ett läge på handduken möjligt. Att ligga på mage. Att vända sig på rygg skulle ha blivit oerhört pinsamt. Som medelålders man är ofta oron att svällkropparnas aktivitet ska bli kortvarig. Som tonåring var bekymren nästan alltid det motsatta.

Ibland kunde man erbjuda en flicka skjuts hem på cykeln, och senare kanske mopeden även om jag aldrig ägde någon själv. När hon satte sig tillrätta på pakethållaren slog hon ofta armarna om pojkens mage och tryckte sig mot hans rygg för att hålla sig kvar. Eller kanske inte bara därför. Det gick ju också att hålla sig i pakethållaren.

För oss killar var omfamningen förstås förtrollande. Kanske kände man lite doft av en parfym, var flickan långhårig kunde hennes hår blåsa in i ens eget ansikte och kittla behagligt. Magi.

Det enda man var rädd för var att cyklingen, som kunde bli ganska fysiskt tung, skulle leda till oönskad aktivitet i tarmpaketet. Alltså utsläpp av luft. Fruktansvärt pinsamt.

Allt det här gällde också i min relation med Ylva. Visst kunde andra flickor förpassas ned i bassängen och få åka på min blå Crescent. Men Ylva var ändå min flicka.

Höstterminen i åttan förändrades hennes och min relation dock i grunden och för alltid. På ett sätt till det bättre, på ett sätt till det sämre. Vad hon gjort det sommarlovet får jag aldrig reda på. Men jag

misstänker starkt att hon allvarligt överdoserat sitt intag av den typen av foder, fullpumpat med hormoner, som ges till våra stackars broilers.

För då i slutet av augusti 1968 klev en helt ny Ylva H in genom klassrumsdörren på Enskede Läroverk. Hennes kropp, som dittills var lite kantig med antydning till klumpighet hade nu vuxit ut till den hos en fullt utvecklad kvinna. Måste nog tillägga, mycket väl utvecklad kvinna.

De pojkar i klassen som inte storögt åsåg detta mirakel fick omedelbart en akutremiss till firman Stjärnoptikern, belägen i bottenvåningen på fastigheten Gullmarsplan 6. De flesta återvände med glasögon som föreföll vara tillverkade av bottenar på Coca Cola-flaskor.

Ylvas metamorfos var inte oproblematiske. För låt oss vara ärliga. Jag hade nätt och jämnt fått ett par hårstrån på snorren. Trots det fascinerades jag storligen av Ylvas nya kilon som lagt sig på så spännande ställen. Men den övervägande känslan var ändå oro och nästan rädsla. För även om det pirrade i min kropp hade jag ingen som helst aning om vad man gjorde med allt detta nya. Var började man, hur fortsatte man? Vem kunde jag fråga? Det var bara att inse, jag kunde inte längre ratta Ylva.

Åtskilliga flickor som går igenom lika häpnadsväckande snabba förändringar kunde ändå behålla en liten Barbie-tjej eller hopprens-tös under allt det där nya.

Inte Ylva. Den där överdoseringen av kycklingfoder hade även satt sig på hjärnan. För lika snabbt som kroppen utvecklades växte hennes sexuella begär, nyfikenhet och behov. Mycket snart umgicks hon därför med pojkar som spelade i en helt annan division än vad jag gjorde. Medan jag fortfarande kanske tyckte att Ryska Posten inte var helt fel, diskuterade hon och hennes partner förmodligen vilken typ av stoppor de skulle använda för att deras S/M-lekar skulle vara säkra.

Ylva hade förvandlats från F till dubbel-K. Från Flickvän till Kompis och Kvinna. I sexuellt avseende befann vi oss inte på samma planet. Förmodligen inte ens i samma solsystem.

Hon fortsatte dock att vara en mycket god vän, helt klart min allra bästa kompis bland flickorna. Vi fikade mycket, spelade kort på håltimmar och snackade om det mesta. Och hon hymlade aldrig med

något. Det var något speciellt med henne. Nästan alla kompisar jag haft har någon gång levererat lögner, vita eller ej. Jag har inte varit bättre själv. Men jag kom aldrig på Ylva med att ljuga någon enda gång.

Trots denna vår vänskap flyttades Ylva H, flickan född med sex fingrar på varje hand, på höstterminen i åttan från mitt bord för aktiva förälskelser till hyllan för ikoner: ack så åtråvärda, men ack så ouppnåeliga.

Ikonstatus i stil med kvinnan på den två meter höga affisch föreställande Raquel Welch i bikinitop och lågt skurna byxor, som jag i samma veva satte upp i mitt pojkrum. Morsan muttrade och himlade med ögonen, men hade vett nog att som tonårsmamma knipa igen.

Raquel Welch? Det var en mexikansk-amerikansk skådespelerska aktiv på 60- och 70-talet. Oscars-statyetterna stod inte som spön i backen runt hennes gestalt. Men Vår Herre måste ha varit på sällsynt gott humör, och haft en välvillig och en givmild inställning till den manliga delen av sin värld, när han skapade henne.

När Ylva kom till hade han också en av sina bättre dagar. Jag fick nöja mej med det.

Låt på det här?

Vad kan passa bättre än Love Affairs "Everlasting Love" från 1968? Jag tror det rörde sig om ett gäng studiomusiker som bara gjorde ett album. Men den har ett väldigt speciellt gung. Förmedlar något alldeles särskilt och mycket glädje. Sol, sommar, klordoftande bassånger, evigt lov. Och Ylva.

3. Döda soldater och dåligt dricksvatten

Jag är uppvuxen på Etsarvägen, en liten gatstump på kanske hundra meter belägen precis på gränsen till Årsta. Nedanför vårt hus fanns en stor och fantastisk parklek. Utöver den var min närmiljö präglad av att en storstad måste försörjas, producera och transportera. Dessutom måste staden ta hand om de döda.

Ur barnsynpunkt kan detta vara farligt och riskfyllt och ... alldeles underbart! För självklart var det dessa miljöer som lockade när cykeln kom in i bilden och min aktionsradie ökade rejält.

Öster om vårt hus låg Gullmarsplan. Redan då en stor knutpunkt för kollektivtrafiken plus samlingsplats för det som då kallades pilsnergubbar, idag A-lagare. Idag är bussarna och A-lagarna fler. Men de var tillräckligt mycket av bägge delarna på 60-talet för att vara spännande för oss, men för att ge mina föräldrar gråa hår. Bredvid brusade Nynäsvägen, en av de stora trafiklederna in mot staden. Visst var det stängsel runt en del av den. Men att hoppa över det gick bra.

Knappt hundra meter från Gullmarsplan låg en park där vi aldrig lekte. Tvingades man cykla igenom den var det att stå upp och trampa på snabbt som gällde.

Det var Kolerakyrkogården. Den var i drift under hela 1800-talet. Då låg den praktiskt och bra utanför stadsmuren men ändå tillräckligt nära för att de inte skulle bli för långt att köra liken. Här begravdes tre olika grupper av döda. Inga hade dött av ålderssvaghet.

Där ligger soldater från våra krig med Ryssland i början av detta sekel. Fast det handlade inte om de som gått hädan på grund av skottskador. För de allra flesta som dog i dessa krig avled av en sjukdom, lantvärnssjukan, en epidemi som härjade på grund av att soldaterna levde under så fruktansvärda förhållande. De dukade under av svält och svaghet.

I mitten av 1800-talet drabbades Stockholm av två koleraepidemier. Då gällde det att snabbt få ut de döda ur staden för att förhindra vidare smittspridning. Kolerakyrkogården låg perfekt till. De flesta transporter skedde på natten för att inte skrämman stadens invånare.

Slutligen begravdes här de så kallade politeliken. Det var alla de stackare som avlidit utomhus, drunknat eller blivit mördade och som inte kunde identifieras.

Den här platsen hade skräckförfattaren Stephen King förmodligen älskat. Vi tioåriga grabbar på våra Crescentar med rocketstyren och limpor till sadlar gillade inte stället. För det fanns så många läskiga historier om denna lilla park. Där var otäckt fuktigt på något vis och jag minns aldrig att solen sken där på riktigt. Vilket den förstås gjorde.

Så mycket muntrare blev det inte om man trampade ytterligare ett par minuter österut. Här invid Olaus Magnus väg i Hammarbyhöjden låg Stockholms sista galgbacke. Galgen stod högst uppe på berget så att de hängda skulle synas över till Södermalm. 1818 skedde den sista hängningen. På närliggande Solandergatan fanns stadens sista plats för offentliga avrättningar. Den användes för sista gången vid en halshuggning 1862.

På 40-talet byggdes det flerfamiljshus på Solandergatan. Byggnadsarbetarna kände inte till historien och chockades därför då de i sina grävningar fann skelettdelar i jorden. För de avrättade lades inte i vigd jord utan grävdes ned på platsen. Enligt en skröna tillkallades till och med polis innan en historiker kunde ge bakgrunden.

Klart är att jobbarna kallades upp till byggbolaget och fick skriva på papper där de försäkrade att de aldrig skulle berätta om sina fynd. Byggmästarna var rädda för att historien skulle göra det svårt att hyra ut lägenheterna.

Där var vi väldigt sällan, även om platserna inte alls var så skrämmande som Kolerakyrkogården. På Kalm- och Solandergatorna var det små trevliga bergknallar och lekplats med sandlåda.

Mycket bättre i det avseendet blev det inte då killgänget trampade en liten bit rakt söderut. Där handlade det om blod och död i nutid. För mindre än en kilometer från Gullmarsplan låg Stock-

holms Stads Slakthus. Denna stora anläggning fanns på mammas och pappas absolut-inte-leka-där-lista.

Så där var jag ganska ofta.

På 1860-talet avskaffades skräväsendet i Sverige. Nu skulle näringsfrihet och etableringsfrihet råda. Men allt gick inte enligt plan. Speciellt inte då det gällde köttthanteringen.

Mycket av denna kom att samlas runt det som idag är gamla Skanstullsbron och Södra Hammarbyhamnen. Snabbt blev det en påtaglig Vilda Västern-liknande struktur på verksamheten. De som fick sin utkomst här var lika ogillande och främmande inför bokföring som inför hygien. Klagomålen till de styrande i staden över detta snusk och oskick blev allt fler.

År 1897 hann lagstiftarna i kapp köttfuskarna. Då skapades en lag som reglerade hanteringen av kött. 1906 fattades beslut om att bygga kommunala Slakthuset som idag ligger alldeles öster om Globen. 1912 stod det färdigt. Staden hade satsat ordentligt. Området var stort som sex fotbollsplaner och byggnaderna uppförda i grå kalksten med för den tiden många spännande arkitektoniska lösningar. Samma år som Slakthuset invigdes bestämdes att slakten i staden bara fick ske i denna anläggning.

Allmänna byggnader från förförä sekelskiftet och några decennier framåt var så vackra, så gedigna och så påkostade. Tänk på Stockholms många innerstadsskolor, Norra Real, Norra Latin, Östra Real. Och elektricitetsverket på Tulegatan, vattentornet på Mosebacke, Naturhistoriska Riksmuséet och Medborgarhuset på Södermalm. Det är som det då fanns en stolthet över det som det allmänna kunde prestera, över det som staden kunde ge tillbaka till skattebetalarna.

I Slakthusområdet fanns tre viktiga platser. Det första var butiken Slakthusboden som låg i ett hörn av området mittemot tunnelbanestationen. Där kunde privatpersoner handla och affären ansågs ha bra och välhängt kött. Morsan handlade där någon gång.

I tioårsåldern drabbades jag av ett febrilt intresse för vikingar. Vad

jag då önskade mig mest var ett dryckeshorn, sånt som som vikingarna drack ur. Ett riktigt djurhorn.

Slakthuset gjorde vid den här tiden skäl för namnet. Här slaktades grisar och nötboskap. Ibland kunde man ute på gatan höra kornas råmanden. Jag hade fått nys om att det gick att köpa riktiga kohorn från Slakthusboden.

Operation övertalning av modern inleddes med hög frenesi. Redan efter någon vecka gav hon med sig och vi vandrade tillsammans in i den lilla butiken. Mannen bakom disken var lite frågande till mammas begäran, men kunden har alltid rätt. Så visst om frun kom in vid samma tid nästa dag så skulle saken vara fixad. Någon betalning var inte att tänka på. De hornen slängdes bara.

Dagen efter var vi på plats. Det vi fick var chockartat. Det var hela hornpartiet, alltså båda hornen avsågade i ett stycke från den arma kossans skalle. Och mittemellan hornen ett parti med blodiga slamsor av kött, hud och päls. Hela pjäsen var rejält lång och den medhavda väskan räckte inte till. Men någon mer hjälp fick vi inte i Slakthusboden. Jag fick lägga hela härligheten över axeln och vandra hem tillsammans med mamma.

Väl hemma i hallen lyckades jag att med en såg dela stycket i två delar. Men alla äckliga kött-, hud- och pälsslamsor satt kvar. Mannen i Slakthusboden hade försäkrat att det bara vara att koka så lossnade allt.

Fram med största tryckkokargrytan, i med vatten och efter påfyllnad påbörjades operationen. Vi kokade. Och kokade. Fyllde på mer vatten. Och fortsatte att koka. Rutorna i köket immade igen av vattenångan. Men det var inte det värsta. Det var lukten. Unken stank av halvрутtet kött och en lika vidrig lukt av härsket fett.

Vår korthåriga tax Tip protesterade. Lukten av död, ruttnande och kokt ko tilltalade honom inte det minsta. Efter gnyende och lite spring fram och tillbaka i hallen tog han betäckning under sängen i mammas och pappas sovrum. Längre bort än så från köket gick det inte att komma.

Efter drygt två timmar gav vi upp. Köttslamsorna, nu helt vitgrå, satt fortfarande som berget. Mamma var allvarligt oroad att stan-

ken spridit sig ut i trapphuset. Det var särskilt illavarslande eftersom vicevärd Andersson, en pensionerad yrkesmilitär, bodde på samma våningsplan.

Han satte skräck i husets barn, och även deras mammor var nog lite rädda för honom. Måhända såg morsan en vräkning som en möjlig konsekvens av vår vikingaverksamhet. Därför satte hon ner foten efter att ha öppnat alla fönster i lägenheten. Stanken vädrades ut. Taxen var dock fortfarande osynlig.

– Du får bara ett horn! Och du får säga av hitom köttklumpen, meddelade morsan med en röst som inte skulle acceptera någon protest, inte ens från en viking.

Det blev sågen igen. Men även med hela hud- och köttpartiet i sopnedkastet luktade hornet skunk. Att kunna dricka ur det fanns inte på kartan.

Morsan sökte då hjälp hos sextiotalets husmödrars ständiga räddningsplanka. Skurmedlet Fenom. Det var förpackat i gula pappersburkar med namnet i blått skrivet på sniskan på burken. Detta undermedel skulle klara allt, enligt produktens tunga marknadsföring.

Mamma fyllde därför halva hornet med det vita pulvret och hällde upp till kanten med varmvatten. Sedan tog hon ut hornet på balkongen och stöttade upp det mot väggen.

– Här får det stå till i morgon, förklarade hon, stängde dörren och gick mot köket men snavade över taxen. Han hade fortfarande svansen mellan benen men lämnade nu sovrummet eftersom han ansåg att korgen i hallen åter kunde vara en säker plats.

Den veckan förstod jag för första gången att det här med reklam i själva verket är hittepå. För inte ens Fenom kunde döda stanken. Hornet luktade fortfarande död och pina.

Hornet förpassades sedan till ett högt beläget skåp i barnkammaren. Ett år senare var det bara borta. Men jag sörjde det inte. Då hade jag gjort ett jättekliv i tiden. Röde Orm och hans vikingagrabbar var passé. Nu hette hjältarna Virgil Grissom, Gordon Cooper och Frank Borman och de andra tappra amerikanska astronauterna i Gemini-projektet. Och rymdkapslarna var SÅ trånga. NASA skulle aldrig godkännt att några stinkande kohorn togs ombord.

Nästa spännande grej vid Slakthuset var crossbanan.

I ett mycket litet skogsparti, invid Nynäsvägen och precis där Tele2 Arena ligger idag, fanns en fin crossbana gjord för cyklar. Vem som byggt den och varför var det ingen som visste. Men på väl uppkörda stigar ringlade sig banan runt mellan tallarna. Det var rejält med backar så det tog på krafterna att ta sig runt. Stigarna bestod av sand, rötter och sten. Risken att cyklisten skulle stå på öronen var överhängande.

Visst var det kul att cykla och man träffade alltid mycket folk där. Och banan var vida känd, trots att det inte fanns en enda skylt som berättade var den fanns, den hade inte något namn eller var inritad på någon karta. Men djungeltelegrafan fungerade bra under de decennier då varken mobiler, Instagram eller Facebook var uppfunna.

Min senare i livet mycket gode vän Martin växte upp i Högdalen åtskilliga kilometer från Slakthuset. Han berättar att han ofta besökte banan med sina kompisar. För en tid sedan började jag prata med en jämnårig gubbe på gymmet. Han hade bott i Katarina församling på Södermalm hela sin barn- och ungdom. När jag berättade var jag växt upp frågade han direkt om jag brukade vara på crossbanan.

Den mesta spännande miljön var ändå Ödledammarna. Så hette dammen, fast det bara var en. Den låg bredvid crossbanan, precis där Globen ligger idag. Det var en damm nedsänkt i en grusgrop och hade en vattenspegel på cirka 500 kvadratmeter.

Om Slakthuset var förbjuden lekplats, så var Ödledammarna FÖRBJUDEN lekplats. Föräldrarnas skäl var två och ytterst lätta att begripa.

Det första var att dammen var tillräckligt djup för att drunkna i. Det andra var att det knappast handlade om en fjällsjö. I själva verket innehöll dammen process- och avloppsvatten från Slakthuset.

Ett rostigt rör ledde från strandkanten ut till mitten av dammen. Genom detta tillfördes hela tiden nytt vatten. Allt talar för att konstruktionen var från Slakthusets tillblivelse 1912. Då tänkte man inte så mycket på miljöfrågor. Tanken med dammen var förmodligen att skiten i vattnet skulle försvinna genom att den sjönk till botten.

Visst, skiten sjönk till botten. Men den försvann inte. Det fick

jag oerhört klart för mej när jag 1988 tittade på en sändning från regionalteven i Stockholm. Då var bygget av Globen i full gång, anläggningen invigdes 1989. Bilderna på teve visade hur vår ungdoms Ödledammarna tömte på vatten. Det var helt okej att titta på.

Vad som oroade var att runt dammens kanter stod en mängd speciallastbilar med blinkande gult ljus. Runt dessa bilar rörde sig människor i vita heltäckande overaller. Botten på dammen var så oerhört förorenad att det var högriskmaterial som måste föras bort i speciella bilar för destruktion.

Och där hade vi lekt. I flera år.

Dammen var tacksam eftersom den var så grund att den frös väldigt snabbt. Det betydde att den blev träningsbana för jumpning på isflak. Jumpning var en sport i Stockholm på 50- och 60-talet. Det handlade om att, när isarna höll på att frysa till eller gå upp, hoppa från isflak till isflak. Det var något av en manbarhetsrit. Och som alla sådana ganska farlig. Årstaviken var ett populärt ställe för jumpning, Riddarfjärden vid Västerbron likaså.

Först att frysa var Ödledammarna. Där kunde man inleda jumpningssäsongen, ofta redan i november. Jag lärde mig simma sent och hade därför mycket stor respekt för vatten. Plus att jag var lite feg. Så det blev aldrig någon jumpning på de stora vattnen. Fast på Ödledammarna provade jag. Klarade mig också från att plumsa i.

På sommaren var det båt- och flottbyggarsäsong. Runt Slakthuset pågick nästan alltid något byggnadsarbete. Därför var det lätt att komma över lite virke. Därefter tillverkades de mest märkliga flytetyg vid dammens svårt förorenade stränder. Uppgiften var att ta sig tvärs över.

Bakom Ödledammarna reste sig en mycket brant backe, full med sprängsten och taggig vegetation. Uppe på krönet av backen låg två fotbollsplaner, en i grus och en täckt med något som vänligt kallat kanske kunde benämnas gräs. Det fanns två roliga saker med dessa planer.

En halvtam räv bodde i ett väl gömt gryt i denna steniga backe. På kvällarna kom den ofta upp och strök längs planen. Djuret var stiligt som rävar i en Disneyfilm med blank päls och stolt yvig svans. Förmodligen levde den gott på köttavfall runt Slakthuset.

Denna backe blev också platsen där jag begick mitt värsta egendomsbrott. Delaktighet i stöld av några fotbollar.

De två fotbollsplanerna hade kortsidan mot den branta sluttningen. Planerna var inhägnade med nät, men bara upp till kanske fyra meter. På kvällstid var dessa planer träningsarenor för några av Hammarbys seniorlag. Det kan knappast ha varit A-laget, men de hade i alla fall Bajentröjor och de var i högsta grad vuxna och sköt som hästar sparkar. Så gång på gång for deras vita bollar över staketet och rullade ner i slänten mot Ödledammarna.

Några vårkvällar fattade jag och min klasspolare Sven C posto nere i backen. Vi gick i femman. Sven C bodde ensam med sin mamma i en lägenhet på Grafikvägen. Han var en bra kompis. Fast det bästa med honom var att hans mamma hade bok, alltså kredit, i gatans livsmedelsaffär. Det innebar att lille Sven C kunde knata in i affären, ta vad han ville ha och bara säga: Skriv upp det!

Detta var något alldeles oerhört. Jag hade aldrig hört om något liknande. Sven C, som sedan blev auktoriserad revisor, hade dock koll på utgifterna redan som elvaåring. Så även om vi besökte den magiska butiken var och varannan dag efter plugget blev det aldrig några excesser.

Vanligaste inköp var småfralla, apelsindrycken Sunkist i liten tetra och isglassen Igloo, dubbelpinnen som fanns med smak av apelsin, hallon eller cola. Jag tyckte bäst om colan.

Där stod vi två slynglar i backen bakom planerna i de vackra vårkvällarna. Bollarna for i jämn takt över stängslet. Vi hivade tillbaka dom till spelarna. Men några kvällar, lät vi en boll ligga kvar i backen. Vi valde en boll som låg på ett riktigt otillgängligt ställe.

Till sist kom tränarens ilskena visselsignal som tecken på att passet var över. Därefter samma kommentar varje kväll.

– Grabbar, var det alla bollar?

Vi försäkrade att så var fallet.

– Konstigt, vi hade femton bollar med oss ut. Det borde finnas en till.

Lite sur ton och klar misstänksamhet i rösten. Vi kontrade varje gång med samma svar.

– Det är säkert. Men du kan ju komma ner själv och kolla!

Jag vet inte vad en sådan vit träningsboll kostade. Men tydligen inte mer än att tränaren tog den förlusten hellre än att gå runt planen för att ta sig ut genom stängslet, hela vägen fram till kortsidan och sedan ner i den oländiga, steniga slänten.

– Okej, grabbar. Kanske var det bara fjorton. Tack för hjälpen i kväll.

Så dessa bollstöder har jag på mitt samvete. En murvel som jag kan väl leva med det. Men för en auktoriserad revisor, som Sven C är det givetvis värre.

Trots att vår vackra huvudstad är omgiven av vatten var detta länge ett riktigt sorgdebarn och bristvara. Jag talar då om dricksvatten.

Detta hämtades fram till mitten av 1800-talet från ett antal brunnar i staden. Ju större staden blev, desto fler brunnar grävdes. Och desto mer sjönk vattennivåerna. Dessutom var vattnet ofta av usel kvalitet. Stockholm betraktades under denna tid som en av Europas osundaste städer. Det dåliga vattnet, ofta förorenat av mänsklig skit, var skälet till mycket sjukdom. Gammal statistik, säger att det dracks väldigt mycket öl i Stockholm på 1800-talet. Skälet till det kan ha varit att många valde detta istället för vatten. För även om ölet gjordes på vatten från staden så kokas brygden under processen och då dog bakterierna.

Något måste göras med vattnet när Stockholm började få ordentlig växtvärk. Ett modernt vattenverk skulle byggas och förläggas till Årstaviken, alldeles där broarna in till staden nu ligger.

1864 invigdes verket, hypermodernt med stora reningsbassänger i Eriksdal. Detta ledde fram till att den nästa av mina lekplatser kunde bli till. För när Årstaviken blev vattentäkt bestämdes att inget fick byggas vid strandkanten. Därför kom hela skogen på södra sidan av Årstaviken att bevaras. När vattenverket sedan lades ned, bestämde staden att skogen behövdes och att den fick vara kvar.

Vattenverket i Årsta blev inte långlivat. Skälet var att råvaran var för dålig. Vattnet förorenades av den livliga båttrafiken och mot slutet av seklet gav folkhumorn ett namn till Stockholms dricksvatten – Årstapilsner. Detta på grund av vattnets grumlighet och bismak. Dessutom

diskuterades Hammarbyleden. Om Hammarbyslussen och byggdes, vilket senare skedde, innebar det att Årstaviken skulle få inflöde av saltvatten.

En stor egendom i Norsborg i Botkyrka kommun, två mil sydväst om staden köptes in. Där byggdes ett jättestort reningsverk och råvattnet togs på elva meters djup ute i Mälaren. Invid fridlystes en sjö, Bornsjön, där det inte heller idag är tillåtet att bada. Detta är reservtåkten om Mälaren skulle förorenas, exempelvis vid en stor fartygsolycka.

Norsborgs vattenverk invigdes 1904. Vattnet leddes via långa rör in till Stockholm och upp till en stor reservoar ovanför sjön Trekanten i Liljeholmen. Därifrån spreds det vidare in i staden. Vattenverket är fortfarande i full drift och försörjer elva kommuner med färskvatten. Och Stockholms dricksvatten har gång på gång fått pris som ett av landets bästa.

När vattenverksamheten övergav Årsta lämnade den kvar en underbar vild skog som på Årstavikens sydsida sträckte sig ända från Gullmarsplan till Liljeholmen. På Södermalmssidan blev de stora reningsbassängerna kvar. De gjordes snabbt om till simbassänger och sedan dess är namnet Eriksdal för stockholmarna alltid förknippat med bad.

Reningsbassängerna är borta sedan länge, men nu finns här både ett modernt utomhusbad och en fantastisk simhall som är Sarah Sjöströms hemmaarena.

Vad gjorde då tioåriga grabbar i en stor skog? Bygga kojor är ett givet svar. Leka indian och cowboy ett annat. Åka skidor ett tredje. Palla äpplen i koloniträdgårdarna ett fjärde. På senare år var den också ett utmärkt ställe för smygrökning, vilket inte var min grej, och mellanöls-drickande, som var min grej. Mitt i skogen låg en övergiven servering. Via trasiga fönsterluckor i det gula huset gick det att komma in i de mörka och mögeldoftande lokalerna.

Där inne bläddrades det med jämna mellanrum feberaktigt i grisiga exemplar av publikationerna *Piff*, *Paff* och *Pinup*. Med stor sannolikhet följdes tidningsstudierna ibland även av praktiskt handarbete. Måhända for också en och annan oskuld all världens väg i detta gamla café. Men det hade jag ingen personlig erfarenhet av.

Årstaskogen var mycket bergig. Högst upp med utsikt över Huddingevägen låg en suverän lekplats. Fortet. Egentligen var det en ganska obetydlig byggnad, en halvmeter hög ring av betong. Det var grunden till ett luftvärnsbatteri som under andra världskriget skulle försvara Skanstullsbron mot flygangrepp från den lede fi.

Fortet blev i pojkfantasin väldigt mycket. Kanske oftast ett indianläger som utsattes för elaka attacker från cowboys. Senare också ett tyskt kulsprutenäste som övertogs av tappra brittiska soldater. Platser som inte alls är tänkta för lek blir alltid de bästa lekplatserna.

Att busa med Stockholms Spårvägar, denna hedervärda service till stockholmarna blev en sport för killgänget.

En speciell plats längs sträckan mellan station Globen, då hette den Istadion, och Gullmarsplan var perfekt för snöbollsöverfall. När det var kramsnö samlades vi där och sedan bombarderades tågens förarhytter med snöbollar. Att få in en träff mitt på förarens ruta så att snön satt kvar var fem poäng. Hytte han dessutom med näven var det fem poäng till. Ingen större fara, rutorna höll alltid. Men nog blev förarna förbannade.

Från Gullmarsplan upp till vårt hus på Etsarvägen ledde en ganska lång och hyfsat brant backe. Den trafikerades av trådbussarna 90 och 91 med slutdestination Årsta Torg respektive Årsta Västra. Inne i Stockholm vände de vid Brunkebergstorg.

När jag var liten var trådbussarna läskiga på vintern. För när luftledningarna täcktes med is blev det ett otäckt blått ljus och det sprakade skrämmande när bussarna passerade.

Det bästa var när nysnön kom och Gatukontoret inte hunnit sanda i backarna. För då var det att sula som gällde. Då sprang vi ut i gatan efter bussarna som i ganska maklig takt tog sig upp för backen. Bussarna hade rejäla och greppvänliga stötfångare i sin akter. Därför kunde klungor på fem-sex killar åka snålskjuts efter bussarna.

Bilar som kom bakom tutade upprört. Men det gjorde det bara roligare. Fast alla var inte missnöjda med detta bus. Skomakarna älskade det. För sulandet efter bussarna slet ordentligt på skorna och många mammor suckade uppgivet:

– Jag förstår inte. Pojken sliter skor något alldeles förfärligt.

Några år senare blev buset allvarligare. Förmodligen kunde det ha åtalats enligt brottsbalken och paragrafen ”Förfalskande av urkund”.

Under de aktuella åren hade SS ett biljettsystem med kontantbiljetter med återresa inom en timme. Varje biljett hade små siffror som markerade klockslag, ner på en kvart när, samt datum i månaden.

Dessa små siffror markerades med hjälp av en tång. Mönstret på den lilla pappersbit som stansade ut av tången var olika på olika håll i trafikområdet. På en plats var det en stjärna, på ett annat en halvmåne och så vidare. I söderort var det ett runt hål.

Detta hål hade exakt samma diameter som toppen på en bläckpatron i en billig kulspetspenna. Alltså kunde man stämpla om biljetten med hjälp av bläckpatronen. Bussförare och spärrvakter stämplade ofta om de biljetter de sålde. Anledningen var att de inte ville klippa med tången varje gång de sålde en biljett. Därför stämplade de många på en gång vid början på ett pass. Hann den stämplade tiden gå ut tryckte de in en ny tid.

Dag i månaden stämplades nästan aldrig om. Men den flitige fuskaren kunde samla biljetter från olika datum och sedan stämpla om klockslagen.

Det var riktigt roligt. Jag tror det är samma anledning som gör att unga datornuller vill hacka sig in hos myndigheter och företag. Att som ung visa att man finns och att man kan räcka finger åt vuxen världen.

Visst åkte vi ibland fast i kontroller. Någon gång för att omstämplingen inte godkänts, någon gång för att vi åkt fler zoner än vad biljetten tillät, någon gång för att vi tappat en giltig biljett och någon gång för att vi helt enkelt plankat.

Men systemet var helt annorlunda då. Idag sköts biljettkontrollen av inhyrda företag och unga människor som verkar älska att kontrollera och sätta dit resenärer. I min ungdom är jag övertygad om att kontrollant var en reträttpost. En tjänst som gick till reparatörer som förstört ryggen efter att i decennier släpat runt tunga reservdelar i bussgaragen, eller till chaufförer som inte längre pallade att börja jobba 04.45 på morgnarna.

Det som talar för denna teori är att alla kontrollanterna var män typ 60+ och att de inte tog sitt jobb på så blodigt allvar. De flesta längtade nog på längre sikt efter pensionen. På kort sikt längtade de hem till frugan och middagen bestående av kalvstek med gräddsås. Av de flesta människors midjemått att döma kunde deras lagvriga receptet på gräddsås utantill.

Därför gick det ibland att snacka sig ur situationerna. Männerna var i grund och botten ganska hyggliga och kunde nog minnas hur det vara att vara ung. Dessutom, varje genomförd anmälan innebar en hel del pappersarbete med blanketter som skulle fyllas i, godkännas och skickas in till olika instanser. Varför dra på sig trist jobb om man inte var alldeles tvungen?

Det värsta, men tuffaste, SS-buset vågade jag mig aldrig på. Nämligen att åka mellan tunnelbanevagnarna. Många gjorde det. Också detta en typ av manbarhetsrit. I Söderort försvann dock sporten mycket plötsligt i slutet av 60-talet, tror att det var våren 1969. Ingen tyckte då att det var kul längre.

Då var det en yngling, som gick i Björkhagens skola, som skulle utföra detta trick. Han stod mellan vagnarna på dåvarande linje 11, nu 17, på sträckan mellan Hammarbyhöjden och Björkhagen. Där gör spåret en skarp sväng, men inte skarpare än att tågfart 3, vilket innebar 70 kilometer, var tillåten. Föraren drog på och tåget skakade rejält. Vår yngling kunde inte hålla sig kvar utan föll ner mellan de framrusande vagnarna och rälsen.

Han dog en ögonblicklig död. Men det fanns inte en begravningsentreprenör som kunde ordna pojkstackarens kvarlevor till ett presentabelt skick.

Låt?

Varför inte den här, som fanns på min bandspelare av märket Tandberg under dessa år?

Introt är segt, 41 sekunder långt. Sedan blir det bättre. Det handlar om Pacific Gas and the Electric och tunggunget "Are you ready".

4. Mellan revolutionen och Hovets ståplatsläktare

1967 upplevde jag mitt första år som tonåring och började på höstterminen i sjuan på Enskede Läroverk. Fast egentligen hette skolan inte så då, läroverken var avskaffade. Strax efter det att jag tre år senare lämnade skolan bytte den namn till Gullmarsplans Vuxengymnasium. Därefter tror jag att den helt kort hette bara Enskede Gymnasium innan den bytte namn till det mer obegripliga Värmdö Gymnasium. Men för enkelhetens skull kallar jag det i fortsättningen Enskede Läroverk.

Det handlar om den stora gula skolan invid Enskedehallen, alldeles väster om Gullmarsplans tunnelbanestation. 1967 innehöll den både högstadium och gymnasium, men jag tror vi var den sista ungdomsklassen som började där. Sedan blev den ett gigantiskt vuxengymnasium.

Jag kom dit från Skanskvarnsskolan, där jag varit störst som sexa. Nu var jag minst som sju. Sällan en rolig förändring. Här var mycket nytt, ingen klassföreståndare som höll i alla lektioner utom gymnastik, musik och slöjd. På läroverket fanns bara ämneslärare, så det var många nya auktoriteter att förstå och förhålla sig till. Framförallt inget klassrum med egen bänk utan ett plåtskåp med tillhörande lås och nyckel nere i entréhallen. I detta skåp förlade jag i hög och jämn hastighet en mängd viktiga papper. Hur så mycket kunde försvinna ur ett låst skåp fattade jag aldrig.

Dessutom hade vi ett schema som talade om var någonstans man förväntades vara för en viss lektion plus en massa krängel med hel- och halvklass.

Skanskvarn var den första skolan och det fanns därför inget att jäm-

föra med. I yngre klasser tänkte man inte i termer av trivsel. Det liksom bara var skolan. Men Enskede Läroverk var inte så kul. Ett skäl var att ungdomsskolan höll på att avvecklas. De bästa lärarna hade redan, eller höll på att få, tjänster på andra skolor. Kvar blev de som hade för kort tid kvar till pension för att orka byta och kanske även de som inte var tillräckligt bra för att kunna ordna nytt jobb snabbt.

Detta borgade för att undervisningen inte var bra. Dessutom höll sammanhållningen i min klass på att spricka. De flesta i nya 7c hade hållit ihop sedan ettan. Men en del gick nu till andra inriktningar i skolan, vi delades upp i särskild respektive allmän engelska och matte och vi valde olika B-språk, tyska eller franska.

Sedan var det här med killar och tjejer. För de flesta tjejerna i den här åldern var med god fart på väg in i vuxenvärlden, i alla fall fysiskt. Killarna stod kvar med lite fotsvett och kanske begynnande acne, men fattade inte riktigt vad som var på gång.

Men visst fanns här profiler bland lärarna.

Rektorn hette Åke L. Han var en lång, närmare två meter, uttalat judisk man. Stor näsa och bara en liten krans av svart hår runt skallen. Han var mycket dynamisk, hade humor och drev skolan på ett bra sätt. Jag gillade alltid att lyssna på honom. Dessutom körde han en sportbil, Renault Caravelle med sufflett. Inte mycket till sportbil egentligen, svansmotor på knappt 900 kubik. Men den var ändå läcker, och att just rektorn vek ihop sin långa lekamen i denna bil talade klart för honom.

Religionslärare var Kristina H. Det var en sorts dam jag inte träffat på tidigare. Förmodligen var hon en kvinna på vars gravsten det kommer stå, under namn och datum, "Returneras öppnad".

Hon var tunn, på gränsen till anorektisk, hade för stora glasögon och urtrista kläder. Det tyckte till och med jag som 13-åring. Hon var helt uppslukad av sitt ämne och berättade aldrig något om sig själv.

Utom en gång, och då handlade det märkligt nog om ett misslyckande. Hon hade fått stipendium på högskolan och åkt till Israel för att se alla platser där Jesus vandrat. På något sätt, mer av misslag, hade hon fått se ovanlig händelse i judendomen. Det var några skriftrullar eller skåp som skulle flyttas från en plats till en annan under bestämda ceremonier.

Kristina H. förstod genast att här var det häftiga grejer på gång. Hon fick upp sin dubbel-8 smalfilmskamera, skruvade upp urverket, det här var före batterimotorernas tid, och lyckades få allt på film. Stolt och kanske även liten skamsen för att hon förevigat något som var väldigt heligt, återvände hon, förmodligen med lätt blossande kinder, till sitt hotellrum. Stipendiet hade verkligen gett något.

När hon åter skulle packa ner filmkameran i sin väska såg hon det. Linsskyddet på objektivet hade suttit kvar hela tiden. Med andra ord - inte en meter användbar film.

Varför hon så noga berättade denna historia för oss, flera gånger dessutom, fattade jag aldrig. Kanske var det en illustration till ordspråket "Somliga straffar Gud genast".

Nästa lärare var inte så gudfruktig. Det var Kjell D, avdankad infanterikaptan som fyllde ut de sista åren innan folkpension med fysisk fostran av gossar i Enskede Läroverk. På det hela taget var han en hygglig prick. Kjell D. hade dock ett stort problem. Han var periodare. Och när det var kröken som gällde, då var det allvar. Ändå släpade han sig till skolan varje dag även då. En militär lämnar inte walk-over.

Hans tjänsterum låg på andra våningen i Enskedehallen, med utsikt över den fotbollsplan som skilde skolan från just idrottshallen. Hans lärarinsatser under sina blöta perioder bestod i att han kastade ut en fotboll genom fönstret och vi uppmanades att dela upp oss i två lag och spela. I god tid, så att vi skulle hinna duscha, hävde han sig ut ur fönstret, blåste i sin pipa och uppmanade ordningsman att komma upp med bollen.

En kvart senare, ny klass och bollen ut genom fönstret igen.

Hans främsta vapendragare på skolan var en vaktmästare som hos oss elever gick under namnet Bulten. Han var ingen periodare, eller så var hans perioder väldigt långa, för han var törstig jämt. På en stor skola finns det en mängd vaktmästarysslor som måste utföras. På Enskede Läroverk gick många hundra unga elever på dagarna och på kvällarna många hundra vuxna. Lokalerna slets. Men vad Bulten kunde bidra med för fastighetsunderhåll var oklart. Jag såg honom byta lysrör någon gång. Det gick inte fort, men de kom på plats.

Hans ansikte var inte vackert. Förmodligen hade han råkat ut för

en olycka i unga år så näsa och mun satt inte riktigt där de skulle och all finmotorik i nunan lirade inte helt som Vår Skapare hade avsett.

En elev gjorde en gång liknelsen med Frankensteins monster. En annan fyllde då i med att det var väl bara bulten i halsen som saknades. Därmed var hans öknamn skapat. Bulten. Visst var det ologiskt. Bult var det han inte hade. Men ordet låg så väldigt bra i munnen.

Bulten och Kjell D. var bästa vänner. När Kjell D. satt på fyllan på sitt tjänsterum gjorde Bulten täta turer upp till Systembolaget på Grafikvägen för att inhandla starköl till Kjell D. Alltid Pripps Blå. Som leveransavgift drog nog Bulten i sig minst en burk på egen hand vid varje inköpstur.

Märkligt att dessa udda existenser kunde ha kvar sina jobb på skolan. Men vi hade ett annat arbetsklimat då.

Två av mina fysiklärare under den här treårsperioden var pensionerade officerare från flygvapnet. Antar att de fick pension ganska tidigt därifrån och att de då ville fylla tid och kassa, precis som Kjell D, med något innan folkpensionen.

Klasserna på vårt högstadium var ganska stökiga. Men det var aldrig några disciplinproblem under dessa lärares lektioner. De behövde nästan aldrig höja rösten. Det berodde nog på att de var mycket trygga i sig själv, de hade inget de behövde bevisa. De kunde sitt ämne. De utgick från att ingen skulle jävlas med dem. Därmed lämnade de heller inget utrymme för den sortens beteende.

Dessutom, att vara officer är till stor del ett lärarjobb. Dessa gamla kaptener och majorer kunde sina jobb.

Fast visst gick det att lura dem. När lektionerna blev för trista var det speciellt lätt att lura före detta kaptenen Lennart T. En kille i klassen, som var omtyckt av magistern, räckte upp handen och frågade något i stil med:

– Men magistern hur kunde man flyga Lansen på natten? När det gick så fort och det var så mörkt?

Därefter följde roliga förklaringar och sedan ett pärlband av mer eller mindre makalösa historier från ett flygarliv där magistern suttit vid spakarna på både Flygande Tunnan och Lansen. Och skjutit ut sig med katapultstol. Och plötsligt ringde det till rast.

– Oj, är klockan redan så mycket, suckade Lennart T med ett skuldmedvetet leende. Nåja, ni kan läsa klart kapitel fem på egen hand...

Samhällskunskapsläraren Bertil N var ändå i en egen division. Han hade ett köttigt, lite hoppresat ansikte med ögon som plirade på ett speciellt sätt. Ska man beskriva en person som ser snäll ut är det inte Bertil N:s anlete som dyker upp först. Kroppen var både kraftig och kantig, precis som hos den elitidrottare som lagt av för snabbt och inte tränat ned sig. Då blir muskler till fett.

Han var oerhört allmänbildad, kunde minst lika mycket om historia som samhällskunskap. Var han på bra humör kunde han berätta sin egen historia. Han hade som frivillig slagits på Tysklands sida i andra världskriget. Jag vet att det låter otroligt, men ingen, varken kolleger eller elever, tvivlade på sanningshalten. Som bevis på sin verksamhet i fält visade han upp vänster pekfinger, som var kapat vid nedersta leden. Han hävdade att det blivit bortskjutet vid ryska fronten. När han blev tankspridd brukade han lite frånvarande gnaga på den stumpen.

Ett annat bevis på hans tysksympatier var hans klara antipatier mot vår judiske rektor Åke L. Bertil N var tillräckligt smart för att inte kasta ur sig något hatfullt mot judar. Men aldrig att han inför oss elever kallade Åke L för hans namn eller titel. Rektorn gick enbart under benämningen ”den orientaliske mattförsäljaren”.

Hans undervisning var det inget fel på. Han var väldigt kunnig och disciplinen i klassen var exemplarisk. Vilken 13-årig kille vågar stöta sig med en soldat från tyska armén? Med bortskjutet finger?

Den goda undervisningen inskränkte sig dock från måndag till och med fredag. När vi gick i sjuan var det även skoldag på lördagar. Fast till veckans sjätte dag, nej så långt sträckte sig inte alltid Bertil N:s krafter.

Förmodligen hade han traumatiska minnen från kriget, och som så många andra självmedicinerade han mot dessa. Med alkohol. Vissa veckor inleddes depåmedicineringen redan fredag kväll.

Påföljande lördagsmorgnar var därför ingen höjdare för Bertil N. Vi hade honom första timmen. Till hans heder ska sägas att han kom till jobbet. Men om han var försenad insåg vi hur fredagskvällen hade

slutat. Förseningen var sällan mer än tio minuter. Klassrummen var låsta när ingen var inne i dem, så vi drygt 25 elever fick vänta utanför i korridoren.

Om vi inte tjoade för mycket kunde vi höra honom komma. Han gick långsamt genom korridoren med korta kliv. Som om varje steg orsakade smärta. När han kom fram var det aldrig frågan om att hälsa ”god morgon”. Han låste upp dörren. Därefter vidtog alltid samma procedur. Ordningsmannen fick några slantar i handen och skickades iväg för att med största skyndsamhet köpa två flaskor sodavatten på Pressbyrån vid tunnelbanan. Inget mesigt som Ramlösa eller Vichyvatten utan Soda – det där äckligt salta vattnet med brun etikett på flaskan.

Med ordningsman i väg på detta livsviktiga uppdrag, sjönk Bertil N ned bakom katedern. Sedan yttrade han alltid samma två meningar.

– Gör vad ni vill. Men slå inte i bänkklocken.

Enskede Läroverk låg i en söderförort och här blåste helt klart vänstervindar. FNL-märkena satt på var och varannan tonårings jacka. På lördagarna samlades världsförbättrare utanför Systembolaget. De hade insamlingsbössor och olika skrifter i sina händer. Med dessa försökte de övertyga knegarna, som var på väg att köpa helgens kvartering Renat, att revolutionen var nödvändig och även på väg. Det var inte alltid som budskapet gick hem.

Elevdemokrati var viktig dessa år och skolans elevråd en kraft att räkna med. På Enskede Läroverk hade vi ett aktivt, ytterst rött elevråd under ledning av Torbjörn L. Han var lång och smärt, hade långt flygigt svart hår och ögon som brann av sant engagemang. Han var alltid klädd i en US Army-jacka. När han var på gott humör tyckte nog Torbjörn L att han ändå var lite lik den stora hjälten, revolutionären Che Guevara. Uppenbarligen delade en del stjärnögda kvinnliga elever denna uppfattning. För han hade ofta en svans av tjejer efter sig.

En morgon i maj berättade radions Eko-redaktion i en av sina första sändningar att studenterna i Paris hade tagit över sitt universitet. Unge Torbjörn var kanske alltid uppe tidigt på morgnarna, eller också hade telefonkedjan gått bland de rätttroga.

Torbjörn förstod att efter dessa framgångar för kamraterna i Paris var det bara en tidsfråga innan revolutionen svepte med sig resten av jordklotet. Och han skulle sannerligen hjälpa till i denna avgörande historiska stund. Så snabbt tog han sig in till skolan, och kanske hade han som elevkårsordförande nyckel. Han tog sig i denna arla morgonstund upp på takterrassen, fyra våningar över marken. Där, på skolans enda flaggstång, hissade han den röda fanan, som ett bevis för att eleverna i Enskede stödde sina franska revolutionära kamraters kamp.

Sedan gick han, eller någon vidtalad kamrat, upp till T-banehallen och ringde från en mynttelefon till Ekot och berättade om Enskede Läroverks historiska ställningstagande.

På redaktionen greppade man nog inte det här med proportioner. För i nästa sändning meddelades helt kort vad som hänt på vår skola.

Denna nyhet avlyssnades av rektor Åke L. Han tyckte inte om revolutioner och framförallt inte brädmogna revolutionärer. Så han stoppade i högsta fart in sin kropp i den blå Renault Caravellen. Den lilla sportbilens luftkylda motor pressades nog till sitt yttersta när han trängde sig fram genom de begynnande morgonköerna på Huddingevägen.

Väl framme vid sin skola avverkade han förmodligen med älgkliv de fyra trapporna upp till taket. Där träffade han på Torbjörn L som ståndaktigt fattat posto vid den stolt fladdrande symbolen för revolutionen. Men Åke L var längre, starkare och helt klart mer förbannad än Torbjörn L. Efter ett kort handgemäng slets fanan nesligt ned.

Drömmarna om frihet och jämlikhet svepte genom Europa denna vår. Men i augusti smulades många av dem sönder då Warszawapakten med hjälp av pansarvagnarnas larvfötter och stövlarnas sulor krossade Tjeckoslovakiens förhoppningar om "en socialism med mänskligt ansikte" under ledning av Alexander Dubec.

Min mamma grät när nyheten om hur demokrati rörelsen i Prag krossades nådde oss via radion.

På Enskede Läroverk var det si och så med jämlikheten. Här delades eleverna upp. De duktiga som hade läshuvud sattes i gymnasieförberedande klasser. En del andra linjer stod öppna för dem som

tyckte att tvåårig fackskola fick räcka. För dem som hade lite svårare för bokstäver och siffror fanns linjerna med två bokstäver. Det var **tp** – teknisk-praktisk, uteslutande för pojkar, och **ht** – hushållsteknisk, uteslutande för flickor.

Vi hade inte någon ht-linje i vår skola. Skolköket höll inte måttet, så de tjejerna hänvisades därför till andra plugg.

Däremot hade vi tp. De höll till i välutrustade klassrum med mycket verkstadsutrustning. I åttan var det inte frågan om full klass, kanske 15 grabbar. Inget fel på teknik och på praktiska jobb. Men i den här klassen hade vi inte de vassaste knivarna i lådan.

På ett område hade de dock uppnått stor skicklighet, nämligen i att trimma mopeder. Lärarna var väl glada att de överhuvudtaget gjorde något vettigt på lektionerna, så mycket undervisningstid gick åt till att borra upp insug, göra luckor i tvåtaktskolvar samt byta cylindrar på motorerna till mer potenta varianter.

När detta värv var avslutat var det dags för provkörning. Parallellt med Huddingevägen löpte en lång och rak cykelbana. Det var teststräckan. Här pressades motorerna till det yttersta. Här steg varvtalet under ökande dån till närmast otänkbara nivåer och den blå, oljeblandade röken svepte in alla, både förare och åskådare. Ofta gick testturerna bara en väg. I många fall leddes nämligen mopparna lite snopet tillbaka. Ibland kanske bara på grund av soppatorsk, men ofta eftersom det våldsamt ökade effektuttaget på 50-kubiksmotorerna fått ett lager eller någon annan väsentlig del i maskineriet att totalt rasa ihop.

Ledare för denna gren av den motorintresserade ungdomen var Jörgen B, en stor och kraftig, nästan plufsig typ, med en attityd som gjorde att man gärna bytte sida på gatan när man mötte honom. Idag hade stämpeln värsting tryckts i hans panna.

Fast även värstingar drabbas av Amors pilar. Och för Jörgens del utväxlades de mellan honom och Lilly A i vår klass.

Lilly A var lite speciell. Lång, blond och kraftig utan att vara tjock. Tänk Carolina Klüft så hamnar ni ganska rätt. Det platinablonda håret gick ner till axlarna och luggen var rak. Intellektuella aktiviteter och boklig bildning stod kanske inte högst på hennes agenda. Istället

var det timmar framför pigtittaren med en uppsjö av kosmetikapro-dukter inom räckhåll som var favoritsysselsättningen.

Men hon var vad som kallas street smart och kul att slänga käft med. Hade man inget annat att göra en trist historielektion så visst, det gjorde inte heller ont att vila ögonen på henne. Fast givetvis bara om Ylva H var sjuk och inte på plats. Aldrig annars.

Lilly A hade sina principer. Svenne Hedlund i Hep Stars var hennes stora idol. Dit nådde inte ens Jörgen B. Hennes vita basketskor bar vittnesbörd om detta. Där var det skrivet ”Svenne H” på både längden och tvären följt av hjärtan.

Under en lektion uppstod en allmänt surrig period när läraren delade ut något material. Lilly A satt bakom mig. Jag vände mig om och sade, helt sanningsenligt, men oprovocerat och därmed onödigt, att Svenne Hedlund var missbildad eftersom han hade puckel.

Fel kommentar till fel tjej. Speciellt då jag befann mig på fel plats.

Lilly A var en amazonliknande kvinna född, uppvuxen och uppfost-rad i Årstas enkla, men oftast hederliga arbetarkvarter. Att försvara det man trodde på var livsviktigt. För henne gällde mod i barm och kraft i arm. Barmen kunde ingen klaga på. Sannerligen inte heller armen. För utan ett ord höjde hon sin pärm, fylld med en och en halv termins blåaktiga spritstenciler, och slog med all den kraft hon kunde uppbringa hela härligheten i mitt huvud.

Pang.

Det sjöng i skallen och rummet gungade till. Jag hade faktiskt ont i huvudet resten av dagen. Alla i klassrummet hörde smällen och jag vill minnas att Lilly A fick det vanliga straffet, tio minuter i korri-doren. Men hon gick ut med högburet huvud. Svenne Hedlunds ära var försvarad.

Under en mattelektion, lärare var då en kvinnlig vikarie, slogs dör-ren till vårt klassrum upp med stor kraft. I dörröppningen stod Jörgen och två av hans vapendragare. Alla tre stirrar på Lilly A.

- Jaaa... sade vikarien lite undrande.
- Vi ska hämta Lilly, sade Jörgen med målbrottsröst.
- Men vi har lektion här, du får vänta till rasten, försökte läraren.
- Vi ska hämta henne, fortsatte Jörgen. Kom nu, Lilly.

Med blossande kinder och ett förälskat leende på sina mycket rödmålade läppar reste sig Lilly A från bänken och gick ut till sin Jörgen. Övriga tjejer tittade på med illa dold avundsjuka. Killarna fattade i vanlig ordning ingenting. Fast... var inte detta kärlek så säg? Så här efteråt känns det som en scen ur filmen "Grease". Men allt är helt sant.

Vad Jörgen B. ville fick vi aldrig veta. Kanske hade han där nere i verkstaden svarvat till en förlovningsring av några kasserade mopeddelar, kanske stod han just då helt enkelt inte ut med att inte få hålla om sin Lilly A. Men allt behöver man inte veta.

Avslutningen av de tre åren minns jag inget av. Det gick bra, för jag gick ut nian med toppbetyg. Och fick stipendium. Men jag har inget som helst minne av någon examenskänsla efter nian, några visdomsord från rektor eller lärare, eller att vi elever sade hej till varandra efter att i många fall tillbringat nio år tillsammans. Något sådant måste ändå ha skett. Fast minnet är helt blankt. Konstigt.

Under högstadiet grundade jag tre livslånga relationer.

1. Fika
2. Dagens Nyheter
3. Idrottslaget AIK

Kaffe fanns inte hemma hos oss. Mamma, som hela sitt liv klagade på känslig mage, gick gärna tio meters omväg om hon såg ett kaffepaket. Pappa var inne på samma linje. Eftersom han gillade att pula och fixa så var te lite av en ceremoni hemma hos oss. Vanlig köpt teblandning dög inte.

Pappa arbetade uppe på Östermalm. Med jämna mellanrum besökte han Grafströms Kaffehandeln, Stockholms kanske mest exklusiva. De hade kaffekvarnar i sitt skyltfönster och de stora, gyllene remdrivna hjulen på kvarnarna var ständigt i rörelse. Jag tror att butiken då låg på Sibyllegatan.

Där inhandlades två tesorter, en kinesisk som jag tror hette Kee-Mun. Det var ett ganska milt svart te. Vidare det betydligt vanligare Earl Grey. I proportioner två till ett, i kinesens favör, blandades sedan